

Oi niitä aikoja — 30-luvulla...

Muistoja Forssan yhteiskoulusta ja koululaisista

Melko kuluneeksi fraasiksi on muodostunut sanonta "vanhasta ja iloisesta 30-luvusta", sillä sitä se tuskin oli pulavuosineen, Lapuan liikkeen väkivallantekoineen ja "soppajonoissa" värjöttelevine työttömineen. Mutta me pojat kävimme silloin opintiellä Forssan yhteiskoulussa ja joitakin muistelmapalasia aion nyt palauttaa mieliin noilta "kultaisen nuoruuden" päiviltä, jolloin ei ollut huolta huomisesta eikä murhetta eilisestä, vaan kaahattiin päivästä toiseen hymy suupielessä.

Forssan yhteiskoulun kevään 1935 abiturientit perinteisine narsissikimppuineen. Eturivissä vas. Ilmi Nuutila, Irja Lindgren, Aivi Lehtinen, Helka Lummaa, Olga Saari ja Leila Salmela. Keskirivissä vas. Pentti Yli-Paavola, Aarre Merilä, Aili Kanko, Elsa Päivölä, Kirsti Koski, Kerttu Ollakka ja Aili Lassila. Takarivissä vas. Kaarlo Mäkinen, Stig Sandström, Torsti Salmi ja Clas-Erik Gardberg.

Sanotaan, että huumori on elämän suola ja sitä se oli ainakin meidän luokalla, sillä tuskin ainoatakaan Ludendorffia ei luokastamme löytynyt. Tästä maanmainiosta sotapäälliköstähän kerrotaan, että hän oli sellainen tosikko, että hän nauroï elämänsä varrella vain kaksi kertaa: ensi kerran kuultuaan anoppinsa jalkan katkenneen ja toisen kerran nähtyään ruotsalaisen rykmentin marssivan. Mutta mennäänpä itse asiaan.

Yhteiskoulussa oli aikaa myöten kehittynyt omalaatuinen parivaljakkosysteemi. Yläluokilla oli yleensä kaksi poikakaveria, jotka pitivät kaikessa yhtä, jonkinlaisia sen ajan muskettisotureita, joita ei voinut erottaa mikään muu kuin kuolema tahi poliisi kuten runoilija Etto sanoo. Muistan tällaisia mieleenpainuneita suomalaismuskettöörejä aikajärjestyksessä ainakin seuraavat: Köllin Martti ja Jussilan Arne, oli Helteen Soini ja Lautelan Osmo, Syrjäsen Vesa ja Karhusen Joppe, oli Aukeen Esko ja Kuvajan Keijo ja eräänä parina tämän kirjoittaja sekä Salmin Torsti, jota Tooteksi kutsuttiin. No, Tooten ja minun ystävytyeni palautui jo lapsuusvuosiin Viksbergin pytingeillä, missä olimme syntyneet samassa talossa ja kuulleet ensimmäiset suuren maailman jutut itsensä Vekin suusta. Tulimme yhteiskoulussa ylioppilaisiksi samana vuonna 1935 ja rehvakuudellamme tuskin oli rajoja, kun saimme ylioppilaslakin kera Lekalan rahastosta kumpikin 200 markan stipendin. Juhlakansa istui lakkiaisissa hiljaa kuin Säipän kissat kun haimme Tooten kanssa tuolta rehtorin kädestä ja moni ojennuksemme kohteeksi joutunut alaluokkalainen puri hammasta.

Opettaja

Tuon ajan opettajista on voimakkaimmin jäänyt mieleeni rehtori Mikko Sipponen nimenomaan sen takia, että hän mukaansatempaavalla ja tehokkaalla opetustyyllillään herätti niin minussa kuin monessa muussakin oppilaassa elävän mielenkiinnon historiaan. Historia olikin varsinainen koulukirjojen lisäksi luin ahmien Grimbergin loisteliasta "Kansojen historiaa", josta

vielä tänä päivänä muistan sanasta sanaan katkelmia ajoilta, jolloin "vielä kerran maan piiriä vavahdutti roomalaisten kohorttien jymisevä marssintahti". Grimbergin lukeminen toi mukanaan myös intensiivisen painutumisen ainekirjoituksessa nimenomaan historiallisiin aiheisiin, joista sain aina mukavat arvosanat. Rehtori Sipponen oli persoonallisuus, jonka auktoriteetti oli ehdoton ilman ulkoisia eleitä. Muistan kerran kun hän palautti Tooten ja allekirjoittaneen päiväjärjestyksen lyhyellä puhetelulla. Olimme Tooten kanssa ottaneet omavaltaisesti käytäntöön kurinpalautukseen eräitten tyttöjen tultua valittamaan, että muutamat pojat tekevät heille jatkuvasti kiusaa. Palautimme vyöhihnoja käyttäen asianomaiset syylliset järjestyksen, mutta sitten tästä alunperin hyväätarkoittavasta toimenpiteestä tuli paha tapa. Välituntien jälkeen kiersimme luokissa vyöhihnojemme valituk-
sia kuulemassa, jonka jälkeen syytetyt poikkeuksetta vanhoivat parantavansa tapansa.

Kerran eräs syytön sai väärinkäsityksen vuoksi "hihnaa", jota seurasi kantelu rehtorille ja Tootelle sekä allekirjoittaneelle puhuttelu rehtorin kansliassa. Meille ilmoitettiin lakoonisesti, että kurin ja järjestyksen ylläpito kuuluu Forssan yhteiskoulussa rehtorin toimivaltaan eikä parille oppilaille. Vyöhihnat pysyivät

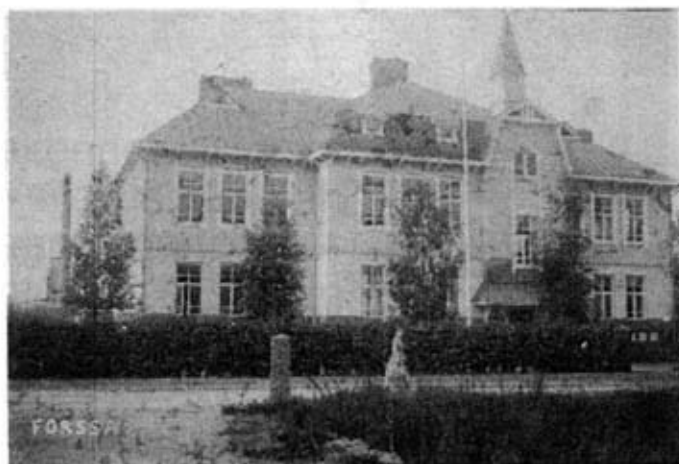
sen jälkeen uumillamme, mutta suorittamamme ennaltaehkäisevät luokkakierrokset välituntien jälkeen jatkuivat noin niin kuin pelotusmielessä.

Erinomaisiin opettajiin kuului myös saksankielen opettajamme Frida Nickul, jonka tehokas ja hienostunut opetustapa tuotti hyvää satoa ja jonka pelkässä ole-
muksessa oli luontaista karismaa.

Suomenkieltä knoppeineen löi kalloihimme Hannes Teppo, täysverinen tiedemiestyyppi ja etevä alallaan. Muistan erään riemastuttavan tapauksen ainekirjoitusten palauttamisen tiimoilta. Aiheena oli ollut jokin: Miksi minä haluan tulla? Toote oli kirjoittanut aineen siitä miten hänestä tulee suomenkielen opettaja, joka kulkee koulussa housut puolitangossa ja koko aineesta kuului ilmiselvästi, että esikuvana oli täydellinen kopio Teposta.

Hän oli jo aikaisemmin suhtautunut pitkän hampain toilausimme, olimmehan Tooten kanssa mm. soittaneet hänen tunnillaan kerran taitavasti kätettyä "pirunviulua", josta kuitenkin kärähdimme. Sittemmin kuulimmekin useammin kuin kerran, että "luokan suurimmat pojat ovat kaiken luokassa tapahtuvan nulikkamaisuuden erinomaisia, mutta varottavia esimerkkejä".

Toista kotimaista eli ruotsia opetti säkättävään tvvliinsä Ester

Forssan kunnianarvoisa yhteiskoulurakennus pitää sisällään monta muhevaa tarinaa.

Knoblock ja matematiikasta meidät vieroitti tehokkaasti alaluokilla Anni Koponen. Kasviopin "Musti" alias Tyne Johansson vuorostaan nuuski tunnontarkasti oliko joku taas herbarioonsa ottanut mukaan vanhoja homehtuneita kasveja opettajan hämäämiseksi. Kasvien keruu kuului silloin ohjelmaan ja kun vanhempi veli tahi sisko aikoinaan oli kasvit kerännyt, vaihdettiin vain omistajaa.

Kerran olimme Tooten kanssa laiskanläksyä suorittamassa Ester Koblockin kotona. Hänen lemmikkieläimenään oli kilpikonna, jota hän hoiti kuin silmäteräänsä. Ennen kuulustelun alkua hän antoi meidän tehtäväksemme syöttää konnalle salaattia. Aloimme syöttää kilpikonnalle salaattia ja kun ruoka ei tahtonut maistaa aloimme työntää puppua konnaan kurkkuun puutikulla. Lopuksi työnsimme sinne vielä koko tikun, jonka seurauksena lemmikki alkoi röhkkiä kuin sika. Ester juoksi keittiöstä hätään ja jonkinlaisilla yöhtäisyyillä puppu ja tikku tulivat konnaan kurkusta matolle. Kuulustelu loppui kyllä siihen paikkaan, siksi järkyttynyt opettajamme oli lemmikkinsä oudosta "sairas-kohtauksesta!"

Tupakanpolto kielletty

Tupakanpolto oli tuohon aikaan kielletty koululaisilta niin koulussa kuin sen ulkopuolellakin. Kieltoa tietenkin rikottiin — jopa koulun alueella. Tämä tapahtui lähinnä välitunneilla koulun pihan laidalla sijaitsevassa ulkokäymälässä. Tupakanhaju nuuhkivalle luokanvalvojalle oli aina vastaus valmiina, että tuoksu johtuu vaatteista ja tämä puolestaan liittyy siihen että kun kotona isä polttaa, niin haju imeytyy vaatteisiin. Tosin talvisina pakkaspäivinä nousi ulkokäymälään ilmanvaihtotorvesta melkein yhtä paksu savu kuin tehtaan savupiipusta nimenomaan niiden välituntien aikana, jolloin naisopettaja oli pihavalvojana.

Silloin kun "tupakkakerhomme" pohti päivän kysymyksiä käymälän käytävällä välitunnilla ei sinne kyllä sontimaan tultu. Se oli kirjoittamaton laki ja uudelle asiasta tietämättömälle tu-

lokkaalle tehtiin asia kerralla selväksi. Vasta "kerhon" poistuttua saattoi asianomainen keventää itsensä.

Yleensä kieltojen rikkomisesta seurasi jälki-istuntoa ja törkeimmissä tapauksissa "karsseria", jota istuttiin talonmiehen puuvarastossa, joka sijaitsi koulun kivijalan tasolla olevassa kellarissa.

Harrastuksia

Talven voimistelutuntien mielikuvituksettomien sauvaliikkeitten vastapainona harrastettiin keväisin ja syksyisin palloilua. Pesäpallo oli mahtiase-massa, mutta kun Forssan Palloseura perustettiin v. 1931, alkoi koulussammekin uusi, jalkapalloilulle myönteinen suuntaus. Kun lisäksi monet koulumme oppilaista pelasivat FoPS:n riveissä kuten Sandströmin "Titu", Lindahlin Ralf, Savolan "Pena" ja allekirjoittanut, aloimme vaatia, että myös jalkapalloilu on otettava ohjelmaan. Harrastus virisi nopeasti ja aikaa myöten alkoi pyöriä yhteiskoulussa oma jalkapalloilun sarjamylly.

Ottelut pelattiin koulun pihalla ja huutosakit pitivät fiilistä yllä. Muistan erään häviämämme ottelun, jolloin vastapuolen tyttöjen lähetystö ojensi meille hävityn ottelun jälkeen komean puskan. Siinä oli pelkästään kookkaita nokkosia.

Vakinaisia harrastuksia kerhotoimintoinen ei tuohon aikaan kuulunut koulun elämänmehoon. Oli joitakin konventteja ja keskustelutilaisuuksia ja palaverit päätettiin piirileikillä. Jonkinlainen epävirallinen orkesterikin meillä oli koulun piirissä, missä soitimme Tooten kanssa viulua ja Sandströmin "Titu" oli urkuharmoonissa.

Jonkin aikaa harrastelimme teatterinkin parissa ja esitimme muutaman näytöskappaleen. Mieleeni muistuu muuan roomalaisaiheinen komedia, missä toimih näyttelijän toimen ohessa myös maskeeraajana. Sain näyttämövärit kotoa vanhemmiltani, jotka kumpikin olivat harrastelijanäyttelijöitä ja sekaan sattui myös tulemaan jotakin öljyväreitä isän värilaatikosta, hän harrasti myös öljyvärimaalausta. Jollakin

tällaisella kestoväriillä minä maalasin juoppoa roomalaisoturia esittävän tammelalaisyöpan nän punaiseksi sillä seurauksella, että poika kantoi punaista "kolvia" pitkäähkön ajan näytöskappaleen esityksen jälkeen.

Kerran innoistume toimitamaan koulussa omaa lehteä. Lehden nimeksi hyväksyttiin yhteistuumin "Inho" ja se ilmestyi tarpeen vaatiessa. Monistettu lehti sisälsi runoa ja proosaa ja sitä painettiin Rautatienkadun varrella sijaitsevan jalkineleike Niemisen yläkerrassa Niemisen "Peepin" ja "Manun" kammarissa. Painatus tapahtui alkeellisella monistuskonehähjällä ja mm. Syrjäsen Vesa oli ansiokas lehden kirjoittaja.

Lehteä markkinoitiin tehokkaasti. Sitä myytiin koulussa hie-man kuin puolipakolla, sillä ostosta kieltäytyjää katsottiin hie-man viistoon sillä silmällä, että pannaanpa kieltäytyvän nimi muistiin vastaisen varalle. Lehti sortui sittemmin taloudellisiin vaikeuksiin. Lehdestä saadut varat koottiin näet peltipurkkiin ja eräänä päivänä kun kassaa alettiin laskea havaittiin, että purkin pohjalla ei ollut killinkiäkään. Sekä painajat että toimitus vakuuttivat syyttömyyttään, mutta mysteeri jäi selvittämättä ja niin "Inhon" tarina päättyi koskaan selviämättä.

Kerran taas perustimme Niemisen yläkertaan sirkuksen omaksi huviksemme. Päänumerona oli miekkatempu, jolloin kaveri sijoitettiin vaneerilaatik-koon ja laatikko lävistettiin puumiekoilla. Miekkvoja oli toistakymmentä, mutta ne pujottivat laatikossa istuvan sivuute, vaikka ulkoapäin katsoen tuntui mahdottomalta, että mokoman siilin sisällä voi olla ihminen. Allekirjoittaneen sirkuskokemus oli peräisin jo Viksbergin pytin-kien Thulinin Viken liiterisirkuksesta, jossa esiinnyin veitsenheittäjänä liina päässä nimellä "Salaperäinen mies Sumatralta."

Jonkin aikaa eli keskuudes-samme myös nyrkkeilyharrastus. Gardbergin "Klasulla" oli hanskaspari, joilla harrastimme koukkuja ja suorita Walfrid Reschin oppaan mukaan, mutta mustat silmät eivät herättäneet kotona vastakaikua ja harrastus lopahti melko pian.

Vapaa-aika ja kielletyt huvit

Kerran valmistimme Niemen yläkerrassa valtavan korkean silinterihatun pahvista, joka värjättiin mustaksi. Jokainen läsnäolijoista lupasi markan sille, joka kulkee tuo tötterö päässä Forssan halki Ankkalammille ja takaisin. Maijalan Mikko otti haasteen vastaan ja kulki matkan musta tornihattu päässä voittaen samalla vedon. Eukot siunailivat katujen varsilla kun Mikko taisi väkijoukkoa väkävän näköisenä. Mikko muuten kantoi nimeä "Molkkala". Nimen historia juontuu kuusenhäkumatkalta, jonka Mikko suoritti vieraseen metsään, missä metsänomistaja hänet yllätti juuri rysän päältä. Kun metsänomistaja kysyi Mikon nimeä hän vastasi silmää rävyttämättä: "Nimeni on Molkkala."

Anniskeluravintoloissa käynti oli tuohon aikaan yhteiskoululaisilta ehdottomasti kielletty, mutta kieltoa rikottiin, kuinkas muuten. "Maakunnassa" käytiin lauantai-iltaisin tanssimassa ja soittoa kuuntelemassa. Tunsimme Tooten kanssa hyvin senaikaisten Maakunnan pitkäaikaisen tanssiorkesterin, jossa harmonikkaa soittivat Kätken veljekset ja viulunsoittaja lauloi sen ajan tyylisiin megafoonin vahvistuksella tuon ajan suosikkikapaleita: "Yö Altailla", "Valamo", "Alaska", "Katinka", "Petsamo" ja monet muut, jotka humpun myötä ovat nykyisin kokeneet uuden tulemisensa. Mieleeni on erityisesti jäänyt vanhemman Kätken sovittama mustalaisromanssi "Kaksi kitaraa", jonka harjoitusta olimme Tooten kanssa seuraamassa. Eräänä lauantai-ilta ravintolaan tuli melkoinen paniikki, kun nuorta väkeä lappoi kabinetti käytävään ja varaoven tuntuun. Hän tulla ajoissa ilmoitus, että Anni Koponen on nousemassa ravintolan portaita. Hän istui tovin tyhjän pöydän äärellä mitään tilaamatta ja kun portieri tuli meille ilmoittamaan, että ratsia on ohi, pääsimme jälleen joraamaan.

Seurahuoneen reissu koitui kuitenkin Tootelle ja minulle ohraisesti, sillä tuskin olimme ehtineet istahtaa, kun ovelle ilmestyi meidän yläluokkalaisten matematiikanopettaja. Hän mulkaisi merkitsevästi pöytäme suuntaan ja poistui hetken istuuduttuaan ja kolpakkonsa

nautittuaan. Muistan vielä sanasta sanaan Tooten kommentin, kun äijä oli häipynyt ovesta. Se kuului näin: Jos se jumalaut meidät polttaa, niin siitä lähtien lasketaan pelkäämään nelosia. Käry kuitenkin kävi ja tuloksena jälki-istunto sekä käytösnumeron alennus.

Suomalaisuusintaa

1930-luvulla hyökyivät myös suomalaisuusaatteen aallot korkeina, lähinnä yliopistopiireissä, mutta kyllä lastut lentelivät ympäri maata. Niinpä mekin keran päätimme ryhtyä sanoista tekoihin ja kohteeksemme valitsimme sanan Resandehem, joka oli Södergrenin matkailijakodin mainoskilvessä Rautatiekadun varrella; talohan on nyttemmin puretti. Päätimme tervata ruotsinkielisen tekstin syyspimeässä. Minulla oli seipään päässä tervasuti ja odotimme syysiltana vastapäisellä tontilla Maijalan Mikkoa, jonka piti tuoda Lamminnasta tervapyyty. Pytyn tuojaa ei kuitenkaan kuulunut, sillä Mikon koiona oli haistettu palaneen käryä ja niinpä emme voineet kantaa korttamme kekkoon suomalaisuusaatteen alttarille, kun pyytyä ei pariin tuntiin kuulunut. "Se saatanan lököpösky jänisti", oli erään tervajaan tulenkatkuinen kommentti. Ja purnaava fennomaanien joukko painui manaillen kotiinsa.

Alkoholi ja ilkvallanteko eivät siihen aikaan kuuluneet koululaisten elämänmenoon. Korkeintaan kummastelimme "isojen poikien" meininkejä. Eräsikin oli keksinyt omalaatuisen keksinnön salaryppäykseen. Hänellä oli "lesti" povitaskussa, josta kulki takin hihan kautta kumiletku käteen. Kerran hän istui Salaman kuusijuhlissa — pikkujoulussa — mitään nauttimatta koko illan käsi poskella. Kun hän sitten muutaman tunnin kuluttua lähti pöydästä pitele hän seiniä ja oli viedä Kerholan kuusen mennessään. Onnistunut testi oli suoritettu.

Lämpiminä kevätiltoina pidimme useasti palaverite Lindforsin liiketalon kulmalla pohtien päivän tapahtumia. Kerran oli keskustelumme siksi kovaäänistä, että yläkerran ikkuna aukesi ja Heikki Lindfors huusi ikkunasta: "Täytyykö sinne tuoda jo tuolit?" Palaveria oli jatkunut jo useita tunteja. "Tuo korituo-

lit", huusi joku nenäkäs joukostamme ja kun portaat alkoivat yläkerrasta lähtien kopista otimme välittömästi suunnan asemaa kohti. Niin, nuorisoraukalla ei ollut silloinkaan kokoontumistiloja.

Kortti tuo ja kortti vie

Eräänä talvena joukkoomme iski korttipiru. Kun talvella läkysyt oli luettu, kokoonnuttiin Niemen yläkertaan Peepin ja Manun boksiin kortinpelukseen. Yleisin pelimuoto oli "ventti" ja panokset melko pieniä, eihän meillä koululaisilla koskaan ollut rahaa liiemmästi. "Maakunnassakin" olo oli lähinnä siivellä eloa. Muutama muistipala tuolta neljän kuninkaan kaudelta. Pöydässä oli kerran tavallista suurempi potti ja Tootte sanoi, että hän nokittaa koko potin. Vastakaveri väinkäsi, että rahat ensin pöytään, jolloin Tootte kimpaantui ja heitti koko lompakkonsa potin päälle. Vastapelaaja ei kuitenkaan ollut eilisen teeren poikia, vaan totki lompakon sisällön todeten sen jälkeen, että lompakossa ei ole kopeekkaakaan ja kun velaksi ei pelata, niin potti on hänen.

Peepillä kävi aina huono tuuri ja kerran päätin häntä avustaa todella vilpittömästi koska hän oli sinäkin iltana hävinnyt joka pelissä. Olin erään vastatulleen koululaisen takapiruna ja uudella tulokkaalla oli kädessään jo 19. Peepi oli vastapäätä kourasaan 20 ja varmana voitostaan. Kuiskasin silloin sen tulokkaan korvaan Peepille voiton varmistaakseni: Vedä vielä yksi kortti. Kaveri veti patakakkosen ja ihmetteli, että "eiks tää o just kakskytkys?"

Calderon: Elämä on uni

Nämä pienet muistiinpalautumat ovat kuin unta, jonka tahtumat niin usein palautuvat mieleen ohittaessani vanhaa ja tuttua koulurakennusta Hämeentien varrella. Se rakennus tuo mieleen kultaisen nuoruuden huolettomat päivät, joista — Tapsa Rautavaara lainatakseksi — "en päiväkkään vaihtaisi pois". Ja teitä koulukavereitani muistan Linnan Tuntemattoman päättösanoin: "Aika velikultia."

Aarre Merilä